

Podsumowując, należy stwierdzić, że problematyka teologiczno-moralnych aspektów muzyki nie była, jak dotąd, szerzej omawiana w polskich i zagranicznych publikacjach naukowych. Dlatego podjęcie tego zagadnienia przez ks. J. Bramorskiego stanowi twórczy, oryginalny i cenny wkład nie tylko w rozwój współczesnej myśli teologicznej, ale także badań muzykologicznych. Warto podkreślić, że opracowanie to jest udanym podsumowaniem wieloletnich badań naukowych Autora nad tą problematyką, które wcześniej znalazły swój wyraz w kilku artykułach poświęconych różnym aspektom teologii muzyki i estetyki teologicznej.

Studium ks. Bramorskiego zasługuje na uznanie, gdyż zarówno pod względem treściowym, jak i formalnym jest przykładem solidnej pracy naukowej. Może ono zatem, wzorem starożytnych i średniowiecznych traktatów, stanowić swoistą *summę* z zakresu teologii muzyki, będąc pomocą w dalszych badaniach naukowych i inicjatywach artystycznych nie tylko dla teologów, ale przede wszystkim dla muzyków. Na przestrzeni wieków muzycy poszukiwali bowiem źródła inspiracji w teologii, zaś teologowie dzięki muzyce mieli dostęp do piękna tajemnicy Boga, którą próbują zgłębiać.

Monografia autorstwa ks. Jacka Bramorskiego pt. *Pieśń nowa człowieka nowego. Teologiczno-moralne aspekty muzyki w świetle myśli kard. J. Ratzingera – Benedykta XVI* stanowi cenny wkład w rozwój współczesnej nauki. Jest znaczącą próbą zaakcentowania w teologii moralnej kategorii piękna, które wyrażając się poprzez muzykę, pociąga człowieka ku prawdzie i dobru.

KS. SŁAWOMIR ROPIAK

Abp Henryk J. Muszyński, *Stańmy z radością przed obliczem Pana. Kontemplacja oblicza Bożego w człowieku i oblicza ludzkiego w Bogu*, Wydawnictwo Bernardinum, Pelplin 2012, ss. 255.

Arcybiskup Henryk J. Muszyński zaproponował Kościołowi w Polsce interesującą pozycję teologiczną o charakterze duszpasterskim, zdaje się że za mało zauważoną i docenioną w swym aktualnym przesłaniu. Książka jego autorstwa *Stańmy z radością przed obliczem Pana. Kontemplacja oblicza Bożego w człowieku i oblicza ludzkiego w Bogu* wpisuje się w ważny nurt teologiczno-pastoralny charakterystyczny dla początków trzeciego tysiąclecia chrześcijaństwa. Podjęta tu problematyka nie jest przypadkowa i marginalna dla współczesnej teologii.

Jan Paweł II, podsumowując obchody Wielkiego Jubileuszu Roku 2000, zapelował do wszystkich ludzi dobrej woli o pogłębioną modlitwę i uważne wpatrywanie się w oblicze jedyne Odkupiciela człowieka. Ojciec Święty usilnie zalecił katolikom kontemplację oblicza Chrystusa i tym samym wyznaczył kierunek duchowego rozwoju Kościoła na najbliższe wieki. Ideałem Kościoła powszechnego –

według Papieża – ma być święta wspólnota wierzących zjednoczona na modlitwie i adorująca Jezusa Chrystusa. W ten sposób katolicy, przemieniani na modlitwie, ubogacają świat ewangelicznym zaczynek i trwają w miłosnym oczekiwaniu na powtórne przyjście swego Pana jako Oblubieńca.

Benedykt XVI kontynuował duszpasterski program modlitewnego wpatrywania się w ludzko-Boskie oblicze Chrystusa. Przypomniawszy katolickiej społeczności o czcigodnych wizerunkach utrwalonych na welonie w Manoppello i na Całunie Turyńskim. Odnowił kult cierpiącego Chrystusa, łącząc teologię z duszpasterską praktyką.

Książka abp. Muszyńskiego *Stażmy z radością przed obliczem Pana. Kontemplacja oblicza Bożego w człowieku i oblicza ludzkiego w Bogu* stanowi kompendium biblijnej teologii kontemplacji Najświętszego Oblicza. Liczy razem 255 stron; poprzedzona jest *Przedmową* autorstwa siostry Kazimiery Alicji Bławzdziwicz WNO (s. 5-7). Zawiera *Wprowadzenie do rekolekcji* z wyjaśnieniem ogólnych zasad obowiązujących w ćwiczeniach duchowych (s. 9-20) oraz merytoryczne *Wprowadzenie w tematykę rekolekcji* dotyczące kontemplacji oblicza Chrystusa (s. 21-30). Główny trzon publikacji zajmują *Nauki rekolekcyjne* zawarte w części pierwszej (s. 31-175). Uzupełnieniem są *Homilie rekolekcyjne* w części drugiej (s. 177-223) oraz *Nabożeństwa i modlitwy* w części trzeciej (s. 225-246). Całość publikacji kończy *Indeks cytatów biblijnych* (s. 247-252) oraz szczegółowy *Spis treści* (s. 253-255).

Ksiądz Arcybiskup wykorzystuje w swym wykładzie i interpretacji tekstów hermeneutykę biblijną oraz chętnie odwołuje się do teologii Wcielenia Josepha Ratzingera, późniejszego Benedykta XVI. Główne przesłanie z rozważań to prawda, że Jezus Chrystus, prawdziwy Bóg i człowiek, objawił się nam w ludzkim obliczu. Jest On obrazem niewidzialnego Boga i rzeczywistym człowiekiem mającym konkretną twarz. Na oblicze Chrystusa można patrzeć (także w licznych Jego wizerunkach), kontemplować Je i dojść do obrazu Nieskończonego. Jako chrześcijanie nie tworzymy wyobrażenia o Bogu, ale w Jezusie Chrystusie otwieramy się na tajemnicę objawiającego się Boga.

Nauczanie abp. Muszyńskiego prowadzi ku praktycznym konsekwencjom wpływającym z kontemplacji oblicza Bożego i rozwojowi miłości we wspólnocie życia z samym Bogiem i ludźmi. Przywołując teksty adhortacji *Vita consecrata* Jana Pawła II, Arcybiskup przypomniawszy o najpełniejszym sensie chrześcijańskiego życia, który urzeczywistnia się w Boskiej *agape*, a więc ofiarnej miłości, konkretnej i wielkodusznej służbie. Wśród przykładów wymieniona jest działalność Jeana Vaniera, współczesnego założyciela międzynarodowych organizacji na rzecz integracji zdrowych i niepełnosprawnych umysłowo o charakterze wspólnotowym.

W swych rozważaniach rekolekcyjnych abp Muszyński nie zawsze ściśle trzymał się tematu, co rozbija przewodnią myśl teologiczną dotyczącą oblicza Bożego. Główną treść książki rozszerzają dygresje o charakterze obyczajowym i chociaż z jednej strony mogą one naświetlać czytelnikom problematykę moralną czy kulturową, to w kwestii zasadniczego tematu rozbijają ciągłość merytoryczną. Podobnie jest z niektórymi homiliami, którym nie można odmówić wartości samej w sobie,

ale które zaledwie w odległy sposób pozwalają się przyporządkować tematowi podanemu na stronie tytułowej książki. Wydaje się, że jedynym przekonującym wytłumaczeniem umieszczenia tych homilii w niniejszej monografii jest chęć udokumentowania i utrwalenia całych rekolekcji.

Metoda poszukiwań teologicznych zastosowana przez abp. Muszyńskiego opiera się na badaniach prowadzonych w naukach biblijnych, natomiast sposób przekazu treści jest złożony. Dostrzegamy tu trzy warstwy: pierwszą można nazwać wykładem biblijnym, drugą – pouczeniem katechetyczno-kaznodziejskim, natomiast trzecia to propozycje przeprowadzania ćwiczeń warsztatowych i do wykorzystania w kręgach biblijnych. Autor wielokrotnie podejmuje krytykę literacką tekstów biblijnych, by później formułować wnioski o charakterze praktycznym, życiowym. Odwołuje się do współczesnych poglądów, postaw i wydarzeń. Jego nauczanie przeplatane jest też osobistym świadectwem o żywym działaniu Boga poprzez swoje słowo.

Teologia zaproponowana przez abp. Muszyńskiego nasycona jest Biblią. *Indeks cytatów biblijnych* podaje ich 410. Jest to imponująca ilość, zważywszy na wielokrotne powtórzenia niektórych z nich. Nie wszystkie bezpośrednio dotyczą oblicza Bożego. Stanowią jednak szeroką bazę słowa Bożego, która ukazuje wspólną rzeczywistość Boga w Trójcy Jedynej objawiającego się grzesznemu człowiekowi i zapraszającego do uświęcającej wspólnoty miłości. W świetle teologii zaprezentowanej przez Arcybiskupa kontemplowanie oblicza Słowa, które stało się ciałem i zamieszkało pośród nas, nie wyczerpuje się tylko w oglądaniu piękna Boga w chwale, ale stanowi bramę do eschatologicznej pełni życia.

W rozważaniach nad obliczem Bożym dostrzega się erudycję abp. Muszyńskiego, któremu bliskie jest nauczanie wspomnianych już papieży Jana Pawła II i Benedykta XVI (J. Ratzingera). Nieobce są mu również myśli takich pisarzy i teoretyków, jak: Christoph Schönborn, Izaak Cylkow, Jacob Neusner, Max Picard, Jean-Marie Aron Lustiger czy też abp Józef Życiński.

Książka nie posiada wykazu bibliografii, lecz zaopatrzona jest w stosunkowo nieliczne przypisy, w których podano odnośniki do różnych przekładów Pisma Świętego, nauczania papieskiego, dokumentów Kościoła, publikacji teologicznych, słowników biblijnych i modlitewników. Wartościowe są odniesienia do pisanej tradycji bł. Honorata Koźmińskiego.

Teologiczne treści ubogaca wielość przekładów Pisma Świętego; cytaty pochodzą z: Biblii tynieckiej (Tysiąclecia), Biblii poznańskiej, Pisma Świętego Starego i Nowego Testamentu w oprac. Zespołu Biblistów Polskich z inicjatywy Towarzystwa św. Pawła (Częstochowa 2008), przekładu Romana Brandstaettera, Septuaginty, Wulgaty oraz własnego tłumaczenia abp. Muszyńskiego z języków oryginalnych. Na szczególne podkreślenie zasługuje wspomniany już wyżej *Indeks cytatów biblijnych*, uporządkowanych według kolejności ksiąg Starego i Nowego Testamentu, starannie opracowany, zaopatrzony w numery stron i ułatwiający sprawne odszukanie wykorzystanych fragmentów.

Niewątpliwie pozycja *Stajmy z radością przed obliczem Pana. Kontemplacja oblicza Bożego w człowieku i oblicza ludzkiego w Bogu* należy do skarbcza wspól-

czesnej polskiej teologii. Stanowi odpowiedź na wezwanie papieży; prezentuje teologię kontemplacji oblicza Jezusa Chrystusa, dojrzałą w wymiarze tradycji i pogłębioną o teologię biblijną. Nie należy ulegać zewnętrznej postaci publikacji i klasyfikować jej jako pozycji dewocyjnej, a to tylko dlatego, że treść została ujęta w formę rozważań rekolekcyjnych. W omawianej książce zastosowano w sposób świadomy metodę „uprawiania teologii na kolanach” – metodę wyznaczoną przez pontyfikaty ostatnich papieży. Biblijno-duszpasterskie odniesienie do Objawienia Bożego sprawia, że pozycja ta zawiera polską myśl posoborową z zakresu teologii oblicza Chrystusa.

Pozycja książkowa wypracowana przez emerytowanego Prymasa Polski ma gruntowne uzasadnienie, by z uwagą pochylić się nad jej treścią w ogólnokościelnym kontekście Roku Wiary ogłoszonego przez Benedykta XVI w pięćdziesiątą rocznicę otwarcia Soboru Watykańskiego II. Należy też zauważyć, że nawiązanie do doświadczenia wiary pielęgnowanego w bezhabitowym instytucie zakonnym Zgromadzenia Sióstr Wynagrodzicielek Najświętszego Oblicza stanowi opatrnościowy dar dla Kościoła w Polsce. Jest ono wielce pożyteczne w wymiarze katolickiej duchowości, a ponadto niezwykle trafne w wyborze tematu z punktu widzenia naukowej refleksji teologicznej zanurzonej w modlitwie.

Lektura książki *Stańmy z radością przed obliczem Pana...* zaprasza do kontemplacji oblicza Bożego oraz sprawia, że czytelnik nie tylko zagłębia się w teoretyczne rozważania o charakterze biblijno-teologicznym, ale angażuje się religijnie. Prezentowany tu model chrześcijańskiej wiary, rozumianej jako osobowe, świadome i aktualne zawierzenie Bogu, kształtuje w czytelniku postawę uważnego odczytywania Bożej woli oraz posłuszeństwa Chrystusowi w myśleniu i działaniu.

Książka przyczynia się pośrednio do popularyzowania duchowości pozostawionej przez bł. Honorata Koźmińskiego i Elizę Cejzik. W dalszych, praktycznych konsekwencjach przekłada się to na odkrywanie potrzeby podejmowania aktów wynagradzających Bogu za grzechy własne i całego świata, a szczególnie za niewierności osób konsekrowanych, demoralizację szerzoną w środkach masowego przekazu oraz odstępstwa od wiary.

KS. SŁAWOMIR NOWOSAD

*Etica teologica nelle correnti della storia. Contribuiti dall'Accademia Alfonsiana al secondo Congresso mondiale dei teologi morali cattolici*, red. V. Viva, G. Witaszek, Città del Vaticano: Lateran University Press – Editiones Academiae Alfonsianae 2011, ss. 145.

Początek XXI wieku w środowiskach teologów moralistów zaznaczył się dwiema wielkimi konferencjami o zasięgu globalnym, które po raz pierwszy stworzy-